

ВЕЛИКИЙ СЛОВ'ЯНСЬКИЙ УЧЕНИЙ

140 РОКІВ ВІД ДНЯ
НАРОДЖЕННЯ
ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Великий слов'янський учений, видатний український письменник, етнограф і фольклорист, літературознавець і мовознавець, мистецтвознавець та історик, перекладач і видавець, громадсько-культурний діяч, засновник, відповідальний директор і секретар

«Українсько-руської видавничої спілки» (1898–1912), секретар Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1898–1926), дійсний член Філологічної секції НТШ (1899), член-кореспондент Російської академії наук (1902), член Наукового етнографічного товариства Чехословаччини (1905), лауреат премії імені Олександра Котляревського (1913), член наукових товариств Білорусі, Польщі, Болгарії, Угорщини, Австрії, Німеччини, Фінляндії, Швеції, дійсний член

Віденської та Празької академії наук, академік Всеукраїнської академії наук (1924), почесний член Етнографічного товариства у Києві (1925), почесний член товариств «Просвіта» в Ужгороді (1921) та у Львові (1925) Володимир Михайлович Гнатюк народився 9 травня 1871 року в селі Велесневі нині Монастирського району в сім'ї сільського дяка.

У дитинстві переймав пісні, легенди, казки, перекази від діда, бабусі, батьків та родичів. Закінчив Велеснівську однокласну школу, бучацькі народну школу (1883–1885) і нижчу гімназію (1885–1889). Навчався у Станіславській вищій гімназії (1890–1894). У той час він знав уже сотні пісень, десятки казок. 1894 р. В. Гнатюк вступив на філософський факультет Львівського університету.

1896 р. в «Етнографічному збірнику» з'явилася друком перша його фольклористична праця «Лірники. Лірницькі пісні, мотиви і т. ін. про лірників повіту Бучацького». Це єдиний запис повного репертуару галицького лірника.

Після закінчення університету в 1898 р. В. Гнатюк був запрошений М. Грушевським, який очолював Наукове товариство ім. Шевченка, на посаду постійного секретаря. Майже 30 років працював у НТШ; з 1914 р. був головою Етнографічної комісії.

1894–1903 рр. – період інтенсивної збирацької діяльності В. Гнатюка. В селах та містечках Галичини, під час шести експедицій у Закарпаття ентузіаст записав понад чотири тисячі пісень. На жаль, в одній з експедицій на Закарпатті 1903 р. В. Гнатюк застудився, тяжко захворів на сухоти і в останнє десятиліття був прикутий до ліжка. Та на цьому не припинялась його наукова діяльність. Саме на період співпраці В. Гнатюка з І. Франком, М. Грушевським припадає апогей його публікаторської діяльності. До золотого фонду слов'янської фольклористики належать його збірники «Галицько-руські народні легенди», «Етнографічні матеріали з Угорської Русі», «Галицько-руські анекдоти», «Знадоби до галицько-руської демонології», «Коломийки», «Гаївки», «Народні оповідання

про опришків», «Знадоби до української демонології», «Колядки та щедрівки», «Українські народні байки» та ін. Вчений написав понад 300 наукових праць. Найважливіші: «Українська народна словесність» (1916), «Пісенні новотвори в українсько-руській народній словесності», «Останки перед християнського релігійного світогляду наших предків» (1912), «Словацький опришок Яношік в народній поезії» (1899).

Паралельно з фольклором В. Гнатюк досліджував і етнографічні пам'ятки, ремесла і промисли, одяг, обрядовість, звичаї: «Народна пожива на Бойківщині», «Причинки до пізнання Гуцульщини», «Купання і палення відьом на Галичині», «Похоронні звичаї й обряди», «Руські оселі в Бачці», «Русини пряшівської єпархії та їх говори», «Кубанщина й кубанські українці» та ін. Всі ці праці об'єднує ідея етнічної неподільності українців.

Обшири наукових інтересів В. Гнатюка вражають. Це й історія Закарпаття, історія релігій, діалектологія, стилістика, орфографія, історія мови, історична граматика, лексикографія та лексикологія, ономастика, публіцистика, політика, літературознавство, педагогіка, знання мов... Великої уваги вчений надавав говорам української мови, діалектологічні словники додавав до збірників фольклору.

Плідною була видавнича діяльність Володимира Гнатюка. З його участю було підготовлено до друку і опубліковано сотні томів «Записок НТШ», «Етнографічного збірника», «Матеріалів до української етнології», «Історичної бібліотеки», «Пам'яток українсько-руської мови та літератури», видань українських і зарубіжних письменників. Він також упродовж дванадцяти літ працював редактором «Літературно-наукового вісника».

Отже, постать В. Гнатюка непересічна в історії української науки і культури. Він заслужив великої шани в усьому світі. Сотні праць (статей, розвідок, монографій) присвячено йому – М. Грушевського, І. Франка, М. Яценка, М. Мушинки, І. Хланти, В. Качкана, П. Арсенича, О. Дея, М. Сиваченка, Н. Шумади...

У родинному селі вченого Велесневі від 1 вересня 1968 року діє етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка, а 23 травня 1971 року перед ним відкрито пам'ятник академіку-земляку (скульптор Лука Біганич, архітектор Володимир Блюсюк). На могилі Володимира Гнатюка у Львові на Личаківському цвинтарі відкрито пам'ятник 12 листопада 1971 року (скульптор Лука Біганич, архітектор Володимир Блюсюк), а перед Тернопільським національним педагогічним університетом імені вченого відкрито пам'ятник академіку 8 жовтня 1999 року (скульптор Володимир Мельник).

Ім'я Володимира Гнатюка надано вулицям у Велесневі, Монастирській, Бучачі, Тернополі, Івано-Франківську, Львові, Ужгороді, Пряшеві (Словаччина), Рускому Керестурі (Сербія) та присвоєно ім'я академіка-земляка Бучацькій гімназії (1971), Велеснівській загальноосвітній школі I–II ступенів (1991) і Тернопільському національному педагогічному університеті.

Остап ЧЕРЕМШИНСЬКИЙ,
директор Велеснівського
етнографічно-меморіального
музею Володимира Гнатюка,
заслужений працівник
культури України, лауреат
Всеукраїнської премії імені
Володимира Гнатюка, член
НТШ, НСКУ, НСЖУ.

Романа ЧЕРЕМШИНСЬКА,
старший науковий працівник
музею, відмінник
освіти України.